

Domsagohistorik

Vänersborgs tingsrätt

Text: Elsa Trolle Önnerfors

Tings- och rådhusinventeringen 1996 - 2007

Eva Löfgren
Ylva Blank
Henrik Borg
Elsa Trolle-Önnerfors
Johanna Roos

Vänersborgs tingsrätt

År 1680 var Dalslands samtliga fem härad¹ förenade i en gemensam domsaga. Detta förhållande bestod ända fram till 1770 då Nordals, Sundals och Valbo härad¹ bröts ut och bildade en egen domsaga, ibland benämnd Dalslands södra domsaga. De två återstående häraderna, Tössbo och Vedbo, kallades i enlighet med detta för Dalslands norra domsaga (se Åmåls tingsrätt).²

Valbo härad höll på i början av 1680-talet ting i Horntreten och Bandene, båda platserna låg i närheten av Färgelanda. År 1686 flyttades förhandlingarna till Stigen.³ Ett nytt tingshus för häradet uppfördes 1694 i Rösäter i Högsäters socken, som fungerade som tingsplats fram till 1730. Detta år köpte häradsrätten några byggnader i Holmen, som låg i samma socken som Rösäter. Varför man flyttade till Holmen är okänt. Sju år senare, 1737, flyttade man ännu en gång, nu till Norra Oxånäs där ett nytt tingshus just uppförts. År 1764 var dock denna byggnad så förfallen att man inte kunde vistas i den.⁴ Valbo härad förlade nu sina tingsförhandlingar i Tångelanda, där man stannade i mer än tvåhundra år. Tingshuset, från 1765, låg på en höjd vid vägen mellan Högsäter och Bäckefors.⁵

Nordals härad hade sin tingsplats i Mellerud sedan mitten av 1600-talet. Mellerud låg centralt i häradet och hade dessutom ett gästgiveri. Den äldsta tingsstugan var byggd 1647. Huset förstördes emellertid, liksom gästgiveriet, i en brand 1709. De närmaste tjugo åren hade Nordals härad ambulerade ting, men man höll sig troligen i närheten av Mellerud. År 1730 var återuppförandet av tingshuset klart, men med tiden förföll byggnaden och huset var dessutom alldeles för trångt. År 1855 flyttade därför häradsrätten in i ett nybyggt tingshus, även detta beläget i Mellerud.⁶ Nordals och Sundals härad¹er slogs samman till ett tingslag 1909 (se nedan).

Sundals härad hade 1680 sitt tingsställe i Västra Kalserud i Frändefors, som hade varit tingsplats sedan 1663. År 1684 flyttade tinget till länsmansbostället Bön, Sundals Ryr, som under pingsthelgen 1685 brann ned till grunden.⁷ Tinget flyttades då till gästgiveriet i Rösshult, och stannade där i två år. Nästa tingsplats var Kuserud i Erikstad, där häradet fick sitt första egentliga tingshus 1687. Byggnaden förföll emellertid, och 1713 gick det inte längre att vara i huset. Tingshusbyggnadsskyldige ville inte reparera huset, utan önskade istället att uppföra ett nytt tingshus i Östeby. Man ansåg att Kuserud låg för långt norrut i häradet.⁸ Uppförandet av ett nytt tingshus drog dock ut på tiden. Under de efterföljande tjugo åren ambulerade tinget, främst i Frändefors socken, men 1734 stod ett nytt hus färdigt i Höga, Brålanda. Även denna byggnad förföll med tiden och övergavs cirka 1762. Nästa tingsplats var återigen Kuserud, där tingshuset på 1780-talet behövde repareras.⁹ Då föreslogs ännu en gång att hela byggnaden skulle flyttas till Östebyn, som hade gästgiveri och var ett centrum för hela häradet. Flytten ägde rum 1782, och byggnaden, som låg precis vid landsvägen,

---

1 Tössbo, Vedbo, Nordals, Sundals och Valbo härad¹er.

2 Almquist s. 241. Se även K.Br. till Göta hovrätt den 16/3 1770 (Almquist s. 241).

3 Hallbäck, 1965, s. 10ff.

4 Hallbäck, 1965 s. 14ff.

5 Hallbäck, 1965 s. 17ff.

6 Wegraeus, 1970, s. 27-31.

7 Johansson, 1984, s. 546.

8 Wegraeus s. 22f.

9 Johansson s. 209 och 333; Wegraeus s. 23.

användes fram till 1822 då den var helt fallfärdig.¹⁰ Åren 1822 till 1825 hölls ting på överstelöjtnant Haijs gård i Sundals Ryr, medan ett nytt tingshus, ”ett nybygge av enklare slag”, uppfördes i Östebyn.¹¹ Detta stod klart 1826 och var i bruk fram till 1910.¹²

Vissa förändringar genomfördes i domsagan 1909. Denna delades nu in i två tingslag istället för tre. Valbo förblev eget tingslag, men Nordals och Sundals häraders slogs ihop till ett gemensamt tingslag. Ändringarna trädde i kraft 1910.¹³ Frågan var nu bara var det gemensamma tingsstället skulle placeras. Invånarna i Nordals härad föredrog Mellerud, medan Sundalsborna ville ha Brålanda som tingsställe. Samtidigt erbjöd Vänersborg de båda häraderna fri tomtmark om de beslöt sig för att bygga sitt nya tingshus inne i staden. Till slut bestämdes att det nya huset skulle uppföras i Mellerud, som bland annat hade järnvägsförbindelser.¹⁴ Från och med 1948 blev hela domsagan ett enda tingslag, men båda tingsplatserna, Mellerud och Tångelanda, behölls.¹⁵

Vänersborg låg på samma plats som samhället Brätte, som fick stadsprivilegier på mitten av 1500-talet. Namnet Vänersborg tillkom 1644, samtidigt som staden fick nya privilegier. Staden blev residensstad istället för Borås som hade eldhärjats 1681. Det första rådhuset uppfördes troligen omkring 1644 och låg vid stadens torg. Huset förstördes i en brand 1676. En ny rådhusbyggnad uppfördes i samma kvarter som nuvarande residenset. Även denna byggnad brann ned, närmare bestämt 1777. Återigen uppfördes ett rådhus i samma kvarter som det föregående. Huset förstördes emellertid i den stora stadsbranden 1834 då nästan hela staden brann ned. En ny stadsplan togs fram efter branden, där bland annat rådhuset fick en ny placering. Rådhuset skulle ligga mittemot residenset, mellan torget och kyrkan. De publika byggnaderna låg alltså samlade.¹⁶ Det dröjde dock innan det nya rådhuset stod klart; de ekonomiska resurserna var begränsade och det var många hus som var tvungna att återuppföras. I väntan på den nya rådhusbyggnaden köpte därför staden 1844 ett stenhus i hörnet Kungs- och Kyrkogatorna där rådhusrätten inhystes fram till 1869, då den flyttade in i det nybyggda rådhuset tvärs över gatan (Kungsgatan 15).¹⁷ Byggnaden användes som rådhus fram till 1970.

Från slutet av 1940-talet hade den offentliga sektorn, och därmed kommunerna, fått allt fler uppgifter: skolan hade byggts ut, socialvården och bostadsbyggandet likaså, för att inte glömma all teknisk service i form av el, avlopp och vatten. I början av 1950-talet genomfördes den så kallade storkommunreformen, och de allra minsta kommunerna försvann. Syftet med reformen var skapa logiska och rationella kommunindelningar. Kommunerna skulle vara så pass stora att de kunde erbjuda den service som samhället kunde förvänta sig. Även domsagoindelningen påverkades av kommunförändringarna.¹⁸

Ytterligare reformer genomfördes på 1960- och 70-talen, då bland annat det gamla stadsbegreppet försvann. I början av 1970-talet trädde även den nya underrättsreformen i

---

10 Johansson s. 332ff; Wegraeus s. 25.

11 Johansson s. 334.

12 Johansson s.503; Wegraeus s. 26.

13 Bihang till SFS 1909 n:r 11.

14 Wegraeus s. 32ff. Jfr K.Br. den 22/12 1905.

15 SFS 1947:679.

16 Hasselberg, 1944, s. 31.

17 Granat, 1981 43f.

18 SFS 1950:452. Nordals, Sundals och Valbo domsagas häradsrätt omfattade från och med 1952 följande område: Högsäters, Färgelanda, Ödeborgs, Kroppefjälls, Skålleruds, Bolstads, Brålanda och Frändefors landskommuner samt Melleruds köping.

kraft. Häradsrätterna och rådhusrätterna försvann och ersattes av tingsrätter. Den gamla häradsindelningen och domstolsorganisationen slogs definitivt sönder i samband med tingsrättsreformen. Vänersborgs rådhusrätt upphörde från och med 1970, och staden förenades med Nordals, Sundals och Valbo domsaga. Domsagan bytte samtidigt namn till Vänersborgs domsaga.¹⁹ År 1971 bildades Vänersborgs tingsrätt. Tingsställena var belägna i Vänersborg, Mellerud och Tångelanda.²⁰ Tingsstället i Tångelanda drogs in 1977²¹ och Mellerud 1995. Sedan maj 1999 ligger även de kommuner som tidigare ingick i Åmåls tingsrätts domsaga under Vänersborgs tingsrätt. Det enda tingsstället för tingsrätten är idag Vänersborg.²² Tingsrätten är numera inhyst i ett tingshus från 1977, som ligger i utkanten av staden centrum.

Vänersborgs tingsrätt

Ordinarie domare

Lagmän vid Vänersborgs tingsrätt

H.h Curt Wilhelm Mellander	fullm. 1.4.1957	1971–1973
Carl Olof Arvid Börjesson	fullm. 10.1.1972	1974–1992
Jan Erik Ivan Odhammar	fullm. 1.7.1992	1992–1999

Borgmästare vid Vänersborgs tingsrätt

Bm Jarl Fritz Harald Prom		1971–1972
---------------------------	--	-----------

Chefsrådmän vid Vänersborgs tingsrätt

Ernst Robert Sjöberg		1972–1983
Karl Ingvar Norrby ²³		1984–1989
Stig Henning Fredrik Liljeqvist		1989–1992
Claes Göran Kristensson		1992–

Rådmän vid Vänersborgs tingsrätt

Erik Gustav Holst		1971–1979
Karl Ingvar Norrby		1972–1984
Stig Henning Fredrik Liljeqvist		1972–1989
Valborg Inger Elisabet Källoff		1972–1977
Bengt Georg Emil Magnusson		1972–1989
Ulf Carl af Klinteberg		1972–1973
Stig Hagelstam		1979–1990
Claes Göran Kristensson		1979–1992
Hans Wilhelm Carl Günther		1988–1989
Jonas Axel Sandgren		1989–
Jan-Gunnar Forsblad		1989–

¹⁹ SFS 1969:488.

²⁰ Koncept den 17/6 1970 från Justitiedepartementet till Hovrätten över Västra Sverige, s. 3. Vänersborgs tingsrätts domsaga omfattade Vänersborgs, Melleruds, Brålanda, Frändefors, Färgelanda och Högsåters kommuner.

²¹ SFS 1977:314.

²² SFS 1999:183. Vänersborgs tingsrätts domsaga omfattar Bengtsfors, Dals-Eds, Färgelanda, Mellerud, Vänersborgs och Åmåls kommuner.

²³ T.f redan 1983

Torsten Gunnar Bergelin	1990–
Per Stefan Erik Nilsson	1992–
Erik Göran Stenman	1993–
Cecilia Tisell	1998–
Bengt Hellström	1999–

Nordals härad**Domsagotillhörighet:**

1680–1769	Med Tössbo, Vedbo, Sundals och Valbo härad
1770–1950	Med Sundals och Valbo härad

Tingsplatser:

1680–1970	Mellerud ²⁴
-----------	------------------------

Häradshövdingar

Johan Plenningsköld	fullm. 18.12.1680	1680–1684
Johan Rodin	fullm. 9.4.1684	1684–1710
Carl Gyllenhök	fullm. 1.9.1710	1710–1729
Carl Gustaf Löwenhielm	fullm. 6.12.1729	1729–1738
Johan Hage	fullm. 18.12.1738	1738–1740
Christer Malmström	fullm. 23.4.1741	1741–1748
Carl Gustaf Lindsfelt	fullm. 6.11.1749	1749–1761
Otto Henrik de Frese	fullm. 22.9.1761	1761–1770
Johan Fredrik Flach	fullm. 29.12.1770	1770–1807
Fredrik Ferdinand Flach	fullm. 29.6.1807	1807–1826†
Claes Ulrik Nerman	fullm. 4.5.1827	1827–1838
Gustaf Adolf Montén	fullm. 18.4.1839	1839–1875†
Carl Johan Gottfried Richter	fullm. 22.7.1875	1875–1904†
Kristian Hugo von Sydow	fullm. 8.7.1904	1904–1930†
Johan Hjalmar Torell	fullm. 4.12.1930	1931–1949
Ernst Aderlund	fullm. 31.8.1949	1949–1956
Curt Wilhelm Mellander	fullm. 1.4.1957	1957–1970

Valbo härad**Domsagotillhörighet:**

1680–1769	Med Tössbo, Vedbo, Sundals och Nordals härad
1770–1950	Med Sundals och Nordals härad

Tingsplatser:

1680–1681	Bandene och Horntveten
1682–1685	Bandene
1686–1694	Stigen
1694–1730	Rösäter
1730–1737	Holmen

²⁴ Det första tinget i Mellerud hölls redan 1647. S stort sett samtliga lagtima ting kom från detta år att hållas där.

1737–1764 Norra Oxnäs
1765–1970 Tängelanda

Häradshövdingar:

Johan Plenningsköld	fullm. 18.12.1680	1680–1684
Johan Rodin	fullm. 9.4.1684	1684–1710
Carl Gyllenhöök	fullm. 1.9.1710	1710–1729
Carl Gustaf Löwenhielm	fullm. 6.12.1729	1729–1738
Johan Hage	fullm. 18.12.1738	1738–1740
Christer Malmström	fullm. 23.4.1741	1741–1748
Carl Gustaf Lindsfelt	fullm. 6.11.1749	1749–1761
Otto Henrik de Frese	fullm. 22.9.1761	1761–1770
Johan Fredrik Flach	fullm. 29.12.1770	1770–1807
Fredrik Ferdinand Flach	fullm. 29.6.1807	1807–1826†
Claes Ulrik Nerman	fullm. 4.5.1827	1827–1838
Gustaf Adolf Montén	fullm. 18.4.1839	1839–1875†
Carl Johan Gottfried Richter	fullm. 22.7.1875	1875–1904†
Kristian Hugo von Sydow	fullm. 8.7.1904	1904–1930†
Johan Hjalmar Torell	fullm. 4.12.1930	1931–1949
Ernst Aderlund	fullm. 31.8.1949	1949–1956
Curt Wilhelm Mellander	fullm. 1.4.1957	1957–1970

Sundals härad**Tingsplatser:**

1680–1683	Västra Kalserud, Frändefors ²⁵
1684–1685	Bön, Sundals Ryr
1685–1687	Rösshult
1687–1713	Erikstad
1713–1734	Ambulerande
1734–ca 1762	Höga, Brålanda
ca 1762–1782	Kuserud, Erikstad
1782–1822	Östebyn (det gamla)
1822–1825	Sundals Ryr
1826–1910	Östebyn
1910–1970	Mellerud

Häradshövdingar:

Johan Plenningsköld	fullm. 18.12.1680	1680–1684
Johan Rodin	fullm. 9.4.1684	1684–1710
Carl Gyllenhöök	fullm. 1.9.1710	1710–1729
Carl Gustaf Löwenhielm	fullm. 6.12.1729	1729–1738
Johan Hage	fullm. 18.12.1738	1738–1740
Christer Malmström	fullm. 23.4.1741	1741–1748
Carl Gustaf Lindsfelt	fullm. 6.11.1749	1749–1761
Otto Henrik de Frese	fullm. 22.9.1761	1761–1770
Johan Fredrik Flach	fullm. 29.12.1770	1770–1807
Fredrik Ferdinand Flach	fullm. 29.6.1807	1807–1826†

²⁵ Västra Kalserud i Frändefors hade varit tingsställe sedan 1663. Tingen hölls där beroende på att länsmanen i Sundals härad, Olof Claesson, bodde på detta hemman. Tidigare hade tingen ambulerat.

Tings- och rådhusinventeringen 1996 - 2007

Claes Ulrik Nerman	fullm. 4.5.1827	1827–1838
Gustaf Adolf Montén	fullm. 18.4.1839	1839–1875†
Carl Johan Gottfried Richter	fullm. 22.7.1875	1875–1904†
Kristian Hugo von Sydow	fullm. 8.7.1904	1904–1930†
Johan Hjalmar Torell	fullm. 4.12.1930	1931–1949
Ernst Aderlund	fullm. 31.8.1949	1949–1956
Curt Wilhelm Mellander	fullm. 1.4.1957	1957–1970

Rådhus

Stad med rådhusrätt: Vänersborg 1644–1970

Borgmästare

J M Bergius	1828–1854
A W Russberg	1855–1886
G J Sandberg	1887–1905
N T W Linnell	1906–1926
E M R Sandén	1927–1946
Jarl Prom	1947–1970

Litteratur

Almquist, Jan Eric *Lagsagor och domsagor i Sverige: med särskild hänsyn till den judiciella indelningen* Norstedt Stockholm 1954-1955

Engvall, Bror, Mellerud. *Från Gästgiveri till järnvägsknut*, 1975

Granat, Stellan, "Rådhus, handelshus och krogar - händelser och miljöer utmed brandgatan som blev kulturaxel" - I: *Vänersborgs söners gille, årsskrift 1981*

Hallbäck, Sven Axel: *Historik över Valbo härads tingsplatser*, Vänersborg 1965.

Hasselberg, Gösta: "Vänersborgs historia II. Tiden 1834-1944", Göteborg 1944

Johansson, Bertil: "Brålandaboken. Brålanda, Gestad och Sundals-Ryr. Tre socknar på Dal", Uddevalla 1984,

Nabrink, Nils, Tingspoken slut men huset består (Tångelanda). - *Bohusläningen* 770608

Sannebro, Håkan, Nu dras Tångelandatinget in: sista domen avkunnas snart. - I: *Bohusläningen* 770321

Wegreus, Erik, *Ting och tingsställen i Nordals och Sundals härader.* - Uddevalla, 1970.

Weiss, Einar, "Västerbygdens vattendomstol 1919-1969". - I: *Vänersborgs söners gille, årsskrift* 1970,